

Heidi Kurvinen, Anna Niiranen ja Hannah Kaarina Yoken

Sukupuoli ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen 1960–1980-lukujen Suomessa

Tottavie on osallistuttava. Hemmetti nyt vasta näitä asioita täytyy hoitaa. Ei auta mitään, että naiset omissa piireissään soputtavat mitä tahansa. Asiat on vedettävä maailmalle nähtäväksi ennen kuin ne paranevat.¹

Näin muotoili ajatuksiaan naisten yhteiskunnallisen osallistumisen merkityksestä Ruotsalaisen kansanpuolueen tuore kansanedustaja Jutta Zilliacus (s. 1925) vuonna 1975. Zilliacus, joka muistetaan aktiivisena tasa-arvokeskustelijana, oli ollut näkyvä mielipidevaikuttaja suomalaisessa julkisessa keskustelussa 1960-luvulta lähtien. Parlamentaarisen vaikuttajauransa Zilliacus aloitti Helsingin kaupunginvaltuustossa (1968–1984), mutta suomalaisen tasa-arvokäsityksen muotoilemiseen hän osallistui ennen kaikkea lehtitartikkeillaan ja kirjoillaan. Lisäksi Zilliacus oli aktiivista sukupuoliroolikeskustelua ajaneen Yhdistys 9:n (1966–1971) jäsen sekä yhdistyksen edustaja Naisen asemaa tutkivassa komiteassa (1966–1970).²

Zilliacuksen moninaiset toimintakentät ja roolit kuvastavat hyvin yhteiskunnallisen aktiivisuuden erilaisia muotoja. Suomalaisessa yhteiskunnassa usko parlamentaariseen vaikuttamiseen on perinteisesti ollut vahva ja sillä on perusteltu myös tasa-arvon hyvää tilaa: suomalaisnaiset saivat ensimmäisten joukossa äänioikeuden sekä oikeuden asettua ehdolle vaaleissa.³ Kotimaisen tasa-arvon pitkän historian korostaminen on kuitenkin usein häivyttänyt tasa-arvon edistämisen ja ylläpitämisen edellyttämää työtä. Suomalaisen kansalaisyhteiskunnan leimallisena piirteenä on pidetty yhtenäisyyden korostamista ja ristiriitojen välttelyä.⁴ Tätä yhtenäisyyttä haastoivat 1960-luvulla perustetut niin sanotut yhden asian liikkeet, joihin myös Yhdistys 9 kuului. Myös muut uudenlaista kansalaisaktivismia edustaneet järjestöt ja yhdistykset, kuten eläinoikeus- ja ympäristöliike, ovat vähitellen monipuolistaneet yhteiskunnallisen vaikuttamisen tapoja viimeisen viidenkymmenen vuoden

Kuva 1. Jutta Zilliacus on ollut aktiivinen yhteiskunnallinen keskustelija jo yli seitsemänkymmenen vuoden ajan. Hän on vielä viime vuosinakin esiintynyt usein suomalaisessa mediassa ja muistellut niin poliittista uraansa kuin henkilökohtaista elämäänsä. Kuva: Urpo Rouhiainen, 1968, Museovirasto.

ajan. Ruohonjuuritason vaikuttaminen on kuitenkin usein kanavoitunut nopeasti organisoidun järjestötoiminnan muotoon. Siten poliittisiin päättäjiin vaikuttaminen on ollut leimallinen keino kotimaisille yhteiskunnallisille liikkeille aina viime vuosiin asti, kun taas esimerkiksi asioiden ajaminen mielenilmauksin on koettu vieraammaksi.

Tämänkaltaisessa konsensusyhteiskunnassa syväluotaavat kulttuuriset muutokset ovat tapahtuneet usein hitaasti. Niinpä esimerkiksi 2010-luvun merkittävin sukupuolten välisiä valtasuhteita yhteiskunnan tasolla ristivalottanut ylijäräinen, sosiaalisen median synnyttämä liike, #MeToo, ei saavuttanut Suomessa samankaltaisia mittasuhteita kuin vaikkapa naapurimaa Ruotsissa. Itse asiassa kotimaisen liikehännän näkyvin muoto oli suomenruotsalaisten #Dammenbrister, joka oli kulttuurisesti lähempänä ruotsalaista #MeToo-keskustelua.⁵ Suomenruotsalaiset ovat historiallisestikin olleet sukupuolirooleja ja tasa-arvon tilaa kyseenalaistaneen muutoksen aallonharjalla.⁶ Samoin suomalaisen yhteiskunnan sukupuolittuneen kehityskulun vertaaminen läntiseen naapurimaahan on ollut tyypillistä niin historiassa kuin sen tutkimuksessa.⁷

Tämä teemanumero tarkastelee yhteiskunnallisen vaikuttamisen lähihistoriaa sukupuolen näkökulmasta 1960–1980-lukujen Suomessa. Aihe linkittyy moneen suomalaista yhteiskuntaa olennaisesti muokanneeseen ilmiöön, joiden sukupuolittuneisuutta ei ole aina otettu riittävästi huomioon. Yhteiskunnallista vaikuttamista on tapahtunut kautta historian, mutta nykymuotoinen ymmärrys aktivismista alkoi muotoutua yhtäaikaisesti modernien demokratioiden muodostumisen rinnalla.⁸ Koska julkinen elämänpiiri oli pitkään ollut varattu lähes yksinomaan täysivaltaisille miehille, yhteiskunnallisen toimijan normiksi muodostui mies.⁹ Vaikka naiset alkoivat haastaa sukupuolenmukaista paikkaansa esimerkiksi 1800- ja 1900-luvun taitteen äänioikeustaistelulla, yhteiskunnallisen toimijan sukupuolittunut malli on osin siirtynyt kuin huomaamatta myöhempään yhteiskunnalliseen toimintaan. Poliittiselle kentälle tiensä raivanneet naiset joutuivat vielä 1900-luvun loppupuolellakin tyytymään nais erityisinä pidettyihin ministerinsalkkuihin eivätkä ruohonjuuritason liikkeekään välttyneet sukupuolittuneilta rakenteilta.¹⁰ Niinpä esimerkiksi 1970-luvun uudessa naisliikkeessä erityistä painoarvoa asetettiin julkisen esiintymisen, tiedottamisen ja vaikuttamisen taitojen opettamiseen liikkeen jäsenille.¹¹ Samanaikaisesti nais erityisten poliittisten järjestöjen merkitystä pohdittiin sekä naisjärjestöissä että puolueissa, koska tasa-arvon katsottiin jo lähes toteutuneen yhteiskunnallisen vaikuttamisen kentällä.¹² Toisin sanoen suomalaiselle yhteiskunnalle leimallinen sukupuolisopu korosti sukupuolen häivyttämistä eli sukupuolineutraaliutta.¹³

Yhteiskunnalliset liikkeet sukupuolittuneen poliittisen toimijuuden kenttänä

Sukupuolineutraalius ja sukupuolierityisyys ei jäänyt yksinomaan yhteiskunnallisen vaikuttamisen kentälle vaan se on heijastunut lähihistorian tutkimukseen. Puoluepoliittisten naisjärjestöjen lähihistoriaa on kartoitettu varsin kattavasti järjestöhistorioissa¹⁴, mutta tuoreemmassa tutkimuksessa kiinnostus poliittisia naisjärjestöjä tai puoluepolitiikassa vaikuttaneita naisia kohtaan on ollut varsin vähäistä. Tutkimukselle on tarvetta etenkin viime vuosikymmenten osalta.¹⁵ Tutkijoiden katse on mielenkiintoisella tavalla kohdistunut ennen kaikkea sukupuolten välistä tasa-arvoa edistäneisiin toimijoihin, kun taas konservatiivisemmista naisjärjestöistä tutkimusta on tehty vasta aivan viime vuosina. Tämä heijastelee kansainvälistä tutkimuskenttää¹⁶. Miesten poliittisen toimijuuden analyyseissä sukupuoli on jäänyt pääasiassa tarkastelun ulkopuolelle, mikä noudattelee sukupuolta käsittelevän historian tutkimuksen laajempia trendejä. 1980-luvulla muotoutuneessa akateemisessa naishistoriassa ja myöhemmässä sukupuolihistoriassa miehet ja maskuliinisuus ovat jääneet naisia vähemmälle huomiolle ja heistä on puhuttu jopa ”näkyvättömänä sukupuolena”.¹⁷ Miesten sukupuoli – tai oikeammin sukupuolettomuus – on siten näyttäytynyt historian tutkimuksessa itsestäänselvänä ihmisyyden normina, joka on toiminut mittarina sen poikkeamille, kuten naisille ja erilaisille vähemmistöille.

Poliittisen toimijuuden ja sukupuolen väliset kytkökset ovat heijastuneet vahvasti lähihistorian tutkimuksen kentälle, jossa poliittinen historia on näkyvästi edustettuna etenkin alan kansainvälisissä lehdissä *Contemporary European History* ja *The Journal of Contemporary History*. Niissä sukupuolinäkökulma on viimeisen kymmenen vuoden aikana näkynyt yksittäisinä artikkeleina, mutta sukupuolen syvällisempää problematisointia on tehty harvoin. Esimerkiksi *Contemporary European History* -lehdessä lähimmäksi sukupuolinäkökulmaa tulee demokratiaa perhenäkökulmasta tarkastellut teemanumero (2/2023).¹⁸ *The Journal of Contemporary History* -lehdessä sukupuoli on puolestaan ollut keskiössä biolääketieteen historiaan keskittyvässä erikoisnumerossa (4/2022). Numeron artikkelit käsittelevät esimerkiksi raskauden, raskaudenkeskeytysten ja kohdunkaulan syövän historiaa sukupuolihistoriallista ymmärrystä hyödyntäen. Tekstit huomioivat tieteellisten kokeiden kohteena olleet naiset sekä feminististen liikkeiden ja kansainvälisten yhteistyöjärjestöjen poliittisen toimijuuden.¹⁹

Lähihistoria-lehden lyhyen historian aikana painotus poliittiseen historiaan ei ole ollut yhtä vahva, vaan lehdessä on julkaistu runsaasti kulttuuri- ja sosiaalihistoriallista tutkimusta. Sukupuolinäkökulma on jäänyt kuitenkin yksittäisten tekstien varaan.²⁰ Se näkyy vahvimmin professori Tiina Kinnusen kunniaksi julkaistussa muistamisen kulttuureja ja historian käyttöä käsittelevässä teemanumerossa (1/2024), jossa tarkastellaan sukupuolta ja muistamista suhteessa muistomerkkeihin, historian käyttöä suomalaisen ruohonjuuritason feminismin historiassa sekä muistoja yhteiskunnallisen nuorisoliikkeen toiminnasta ja sen historiakuvan rakentamista sukupuolinäkökulmaa unohtamatta.²¹

Viime vuosina sukupuolinäkökulma on korostunut etenkin yhteiskunnallisten liikkeiden lähihistoriaa käsittelevässä kotimaisessa tutkimuksessa, mikä näkyy erityisen selvästi tässä teemanumerossa. Sukupuolen sivuuttaminen oli kuitenkin pitkään leimallista yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimukselle, johon historiantutkijatkin ovat nojanneet. Feministisen liikkeen voimistuminen eri puolilla globaalia pohjoista 1960-luvun lopulla nosti sukupuolinäkökulman toki naisliikkeitä käsittelevän tutkimuksen keskiöön jo 1970-luvulla.²² Siitä huolimatta tutkimusalan pioneereihin lukeutuva sosiologi Verta Taylor peräänkuulutti systemaattista teoriaa sukupuolen ja yhteiskunnallisten liikkeiden välisistä suhteista niinkin myöhään kuin vuonna 1999.²³ Sukupuolen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden välinen suhde ei olekaan yksioikoinen. Tutkimuksissa on esimerkiksi osoitettu, että naisten aktiivinen mukanaolo ei välttämättä tarkoita sitä, että tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kysymykset olisivat yhteiskunnallisten liikkeiden agendalla keskiössä.²⁴ Samanaikaisesti sukupuoli läpäisee kaiken yhteiskunnallisen aktiivisuuden liikkeiden järjestäytymisestä niiden ajamiin asioihin. Tästä johtuen sukupuolinäkökulmasta tehtävä tutkimus avaa Taylorin mukaan mahdollisuuden tarkastella yhteiskunnallisten liikkeiden roolia oman aikansa ja kulttuurisen kontekstinsa sukupuolikäsitteiden uudistajina ja haastajina.²⁵

Paradoksaalisesti sukupuolinäkökulmasta tehty yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus on osin ylläpitänyt olemuksellistavia jakoja kahden toisilleen vastakkaisen sukupuolen välillä. Maskuliinisuuden tutkimus on keskittynyt hypermaskuliiniseksi luokiteltaviin liikkeisiin, kuten äärioikeiston ja antifeministisen miesliikkeen tutkimukseen, kun taas naisia on tarkasteltu naisriitysten järjestöjen ja ennen kaikkea feministisen liikkeen näkökulmasta. Jako näkyy myös laajemmassa julkisessa keskustelussa, jossa näennäisen sukupuolineutraalien liikkeiden tarkastelua on uutisvirrassa leimannut suku-

puolisokeus. Niinpä sukupuoli nousee harvoin julkiseen keskusteluun esimerkiksi Elokapinan kohdalla, kun taas selkeästi sukupuoleen kytkeytyvien liikkeiden, esimerkkinä #MeToo, käsittely on ollut sukupuolen läpäisemää. Samanaikaisesti sukupuolen kaksinapaisuus on säilynyt yhteiskunnallisen aktiivisuuden tarkastelun kyseenalaistamattomana kehyksenä, mihin esimerkiksi sosiologian opiskelija Hippu Helminen otti osuvasti kantaa *Sosiologi*-verkkojulkaisussa vuonna 2019. Tekstissään Helminen haastoi lukijaa pohtimaan, miksi kaksinapaista sukupuolijakoa kyseenalaistavia ihmisiä on alkanut näkyä kotimaisessa yhteiskunnallisessa julkisuudessa vasta 2010-luvulla. Helmisen mukaan yhteiskunnallisen toimijuuden aiempaa moninaisempi kuvasto ei ollut kuitenkaan seurausta yhteiskunnallisten liikkeiden sukupuolitapaisuuksien muutoksesta. Sen sijaan hän selitti näiden ihmisten näkyvyyden kasvua sosiaalisen median kautta Suomeen rantautuneilla uudentlaisilla kansalaisaktiivisuuden muodoilla sekä sukupuoleltaan moninaisten ihmisten politisoitumisella.²⁶

Siinä missä aikuiset ovat perinteisesti luottaneet Suomessa parlamentaariseen vaikuttamiseen, nuorten yhteiskunnallinen aktiivisuus on 2010-luvulta alkaen saanut entistä moninaisempia muotoja.²⁷ Nykypäivän sosiaalinen media ei ole kuitenkaan ainoa viestimisen muoto, joka on kannustanut yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Suomessa naistenlehdet ovat perinteisesti tuoneet julkiseen keskusteluun yhteiskunnallisia teemoja ja siten ne ovat valottaneet yhteiskunnan sukupuolittuneita rakenteita. Vaikka naistenlehtien toimittajat ovat harvoin ottaneet suorasanaisesti kantaa esimerkiksi naisen asemaan, lehdet ovat aihevalinnoillaan avanneet lukijoidensa maailmankuvaa uusiin suuntiin. 1960- ja 1970-luvun taitteessa lukijoille esimerkiksi esiteltiin naisia, jotka olivat työllistyneet perinteisille miesten aloille. Uuden naisliikkeen viriäminen näkyi puolestaan lehdissä eri kansallisuuksiin kuuluvien naisten järjestäytymisestä kertovina juttuina.²⁸ Tutkijalle lehdet kertovat siitä neuvottelusta, jota yhteiskunnassa käytiin laajemminkin siirryttäessä niin kutsutusta kotiäitisopimuksesta kohti palkkatyöäitiyttä 1960- ja 1970-luvulla. Tämä neuvottelu kohdistui paitsi naisen ja miehen erilaisiin yhteiskunnallisiin rooleihin myös käsityksiin perheestä, mitä tutkimuksissa on avattu lehtiaineistojen ohella arkistoaineistoilla ja muistitiedolla. Yhteiskunnallisissa liikkeissä toimineiden avainyksilöiden keräämät ja arkistoihin sijoittamat aikalaislähteet tarjoavatkin tutkijoille aineistokokonaisuuksia, joiden kautta voi tavoitella menneisyyden sukupuolittunutta toimijuutta. 1960- ja 1970-luvulla tapahtuneen murroksen merkitystä kuvastanee se, että

tässäkin teemanumerossa painottuvat kyseiset vuosikymmenet, vaikka tarkastelu ulottuu myös myöhempisiin aikoihin.

Teemanumeroa tekemässä – Prosessinomaisuutta ja yhdessä tekemisen iloa

Sukupuolen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden problematiikka on koko ajan ajankohtainen. Sen merkityksen voi nähdä jopa korostuneen nykyisessä yhteiskunnallisessa ilmapiirissä, jossa etenkin nuorten naisten ja miesten arvo- ja maailmojen on todettu etäännyneen toisistaan paitsi Suomessa myös kansainvälisesti.²⁹ Naisiin ja vähemmistöihin kohdistuva vihapuhe rehottaa etenkin sosiaalisessa mediassa, mutta konservatiiviset äänenpainot ovat vahvistuneet myös politiikan kentällä. Petteri Orpon hallituksen tekemät leikkaukset ovat kohdistuneet erityisen kipeästi esimerkiksi tasa-arvoa edistäviin toimiin ja naisvaltaisten alojen työolosuhteisiin.³⁰ Naisten ja vähemmistöjen asemaa sekä yhdenvertaisuuden toteutumisen edellytyksiä voikin pitää yhtenä indikaattorina yhteiskunnan tilasta. Tämän teemanumeron haastattelussa kirjailija Kaari Utrio muistuttaa, ettei tasa-arvokehitys etene yhteiskunnassa yhdenmukaisesti eikä tasa-arvo pysy yllä ilman, että siitä pidetään aktiivisesti huolta. Muutosta seuraa usein takaisku, jonka Utrio on nykytilanteessa tunnistanut reaktioksi #MeToo-keskusteluun. "Kaksi askelta eteenpäin ja yksi taaksepäin. Ja kaksi askelta eteenpäin", on Utrio kuvannut tasa-arvokehitystä. Nyt meneillään on askel taaksepäin.³¹ Vastareaktiot voivat olla rajuja. Aborttioikeutta pyritään rajoittamaan, naisiin kohdistuva väkivalta on edelleen iso ongelma ja kuilu nuorten konservatiivimiesten ja liberaalimmin ajattelevien naisten välillä tuntuu vain laajenevan.

Tässä teemanumerossa emme tartu näihin ajankohtaisiin ja sukupuolta politisoiviin keskusteluihin, mutta ne osoittavat tematiikan merkityksen. Lähihistorian tutkijoina meillä on mahdollista tuoda historiallista perspektiiviä yhteiskunnallisen keskustelun aaltoliikkeiden ymmärtämiseksi. Teemanumerossa tämä tapahtuu ennen kaikkea keskittämällä katse miehen roolista käytyyn julkiseen keskusteluun sekä liikenneaktiivisuuden sukupuolituneisiin piirteisiin. Lisäksi tarjoamme näkökulmia perheen ja sukupuolten kytköksiin feminismissä sekä sukupuolen merkitykseen suomalaisessa rauhanliikkeessä. Naisen asemasta käytyyn keskusteluun tuodaan historiallista taustaa Utrion haastattelussa.

Teemanumeron taustalla on sukupuoli ja yhteiskunnallista vaikuttamista monista eri näkökulmista tutkineen dosentti Arja Turusen alkuperäisidea. Turusen panos kirjoittajakutsun laatimisessa ja sen kautta teemanumeron näkökulman määrittämisessä oli oleellinen: keskeiseksi käsitteeksi nousi yhteiskunnallinen vaikuttaminen yhteiskunnallisten liikkeiden sijasta. Tämän tarkoituksena oli mahdollistaa perinteistä ruohonjuuritason aktivismia laajempi ymmärrys yhteiskunnallisesta toimijuudesta. Taustalla vaikutti Turusen käynnistämä tutkijaverkosto *Sukupuoli ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen*, joka perustettiin koronapandemian aikana tuomaan yhteen sukupuolesta lähimenneisyydessä ja nykyhetkessä kiinnostuneita tutkijoita.

Toimitusvastuu teemanumerosta siirtyi kuitenkin jo alkuvaiheessa meille kolmelle toimittajalle ja näkökulma tarkentui Suomen lähihistoriaan. Meitä yhdistää pitkä kokemus sukupuolinäkökulmaisesta tutkimuksesta niin Suomessa kuin ulkomailla. Olemme kaikki kolme väitelleet sukupuolihistoriallisista aiheista ja rakentaneet tutkijatohtorivaiheessa uraamme sukupuolta eri näkökulmista tarkastelevien teemojen ympärille. Sukupuolesta on siis tullut meille jokseenkin itsestään selvä analyysiä jäsentävä työkalu. Viime vuosina olemme lähestyneet tutkimusaiheitamme myös uusista näkökulmista ja käyttäneet esimerkiksi seksuaalisuuden historian, tunteiden historian, lapsuuden historian sekä materiaalisen kulttuurin tutkimuksen menetelmiä. Siinä missä tarkastelemme mennyttä edelleen sukupuolisilmälasiensa läpi, meitä on alkanut entistä enemmän kiinnostaa sukupuolen ilmenemisen hienovaraisuus ja etenkin se tapa, jolla sukupuoli vaikuttaa intersektionaalisesti muihin menneisyyden toimintaa ja kokemista määrittäviin valtarakenteisiin.

Teemanumeron ideomisprosessin ohella koko julkaisu on hyvä esimerkki tieteellisen julkaisemisen prosessinomaisuudesta. Alkuperäisen kirjoittajakutsun pohjalta hyväksytyt viisihenkinen tiedeartikkelien kirjoittajajoukko supistui lopulta kirjoittajien erinäisten esteiden vuoksi kahteen. Vaikka lähdimme tavoittelemaan yhteiskunnallisia liikkeitä laajempaa näkökulmaa, liikkeet ovat vahvasti edustettuina lehdessä. Toisin sanoen monet näkökulmat ja aiheet, jotka olisivat mahtuneet teemanumeron otsikon alle, eivät näy lehden sivuilla. Esimerkiksi naisten rooli puoluepolitiikassa, uskonnollisissa yhteisöissä tai taiteen historiassa vaativat lisähuomiota tulevaisuudessa.

Sukupuolihistorian lähikentälle sijoittuva seksuaalisuuden historia ei myöskään nouse vahvasti esille tässä teemanumerossa, mutta aihepiiristä kiinnostuneiden kannattaa tutustua *Historiallisen Aikakauskirjan* teemanumeroon "Seksuaalisuuden historia" (2/2024). Teemanumerossamme ei

myöskään kiinnitetä erityistä huomiota esimerkiksi sukupuolen moninaisuuden historiaan, vaikka laajentuva ymmärryksemme sukupuolesta muokkaa paraikaa aihetta tutkivien historioitsijoiden näkemyksiä.³² Numeron teksteissä intersektionaalisuutta ei hyödynnetä teoreettisena käsitteenä, mutta sukupuolen kanssa risteävät erot, kuten ikä, yhteiskuntaluokka ja sosiaalinen asema, ovat teksteissä eri tavoin läsnä. Yksilöitä määrittävien identiteettikategorioiden risteämien sijasta erilaiset valta-asetelmat valottuvat kuitenkin uudella tavalla esimerkiksi sukupuolinäkökulman perheeseen ja kaupunkisuunnitteluun yhdistävissä teksteissä. Siten teemanumero heijastelee varsin osuvasti kotimaisen tutkimuskentän nykytilaa, jossa sukupuolen lisääminen osaksi 1960–1990-lukujen yhteiskunnallisen aktiivisuuden tarkastelua haastaa jo itsessään vakiintuneita narratiiveja. Tutkimuskenttä on kuitenkin koko ajan moninaistumassa ja myös tulossa ajallisesti lähemmäs nykypäivää.

Teemanumerot ja kokoomateokset ovat aina tekstiensä summa eivätkä täydellinen katsaus tutkimusalan nykytilaan. On myös hyvä muistaa, ettei yksittäisten tekstien kautta pääse käsiksi kaikkiin niihin aiheisiin, joita yksittäiset kirjoittajat ovat uransa aikana käsitelleet. Toivommekin, ettei sukupuolen ja yhteiskunnallisen toimijuuden historiankirjoitus lopu tähän vaan tulevaisuudessa teemanumeron aiheisiin syvennyttäen entistä monipuolisemmin. Lähitulevaisuudessa tutkimuskenttää laajentaa ainakin sukupuolen ja seksuaalisuuden historian tutkimukseen menetelmällisellä otteella keskittyvä kokoomateos, jota toimittavat Lauri Julkunen, Hannah Kaarina Yoken, Karoliina Puranen-Impola, Riikka Taavetti ja Heidi Kurvinen. Kirjaan on koottu monipuolinen valikoima eri aikakausia käsittelevää kotimaista sukupuoli-historiallista tutkimusta, ja se osoittaa sen menetelmällisen kirjjon, jota sukupuolta ja seksuaalisuutta käsittelevät historian tutkijat voivat hyödyntää.

Miehiä, autoja ja jalankulkijoita – Teemanumeron vertaisarvioidut artikkelit

Teemanumeron kaksi vertaisarvioitua artikkelia haastavat perinteisiä käsityksiä sukupuolen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden kytköksistä. Tekstit myös keskustelevat erinomaisesti keskenään, sillä molemmissa kysymykset yhteiskunnallisen tiedon sekä siitä käytävien keskustelujen sukupuolittuneisuudesta ovat keskeisiä. Arja Turusen artikkelissa ”Kuinka vapautua elintasorobotin roolista? Miesten näkökulma sukupuolen tasa-arvon ongelmiin

Kuva 2. Niin sanottu roolikeskustelu haastoi 1960-luvulla sukupuolten rooleja niin laajemmin yhteiskunnassa kuin perheissäkkin. Sen seurauksena miesten ja naisten rooleista käytiin uudelleen neuvottelua. Kuva: Nuoripari Tuomiokirkon portailla, Volker von Bönin, 1968, Helsingin kaupungin museo.

1960-luvulla” keskiössä on 1960-luvun lopulla tasa-arvosta ja miesten roolista käyty julkinen keskustelu. Turunen osoittaa, että miehen normia kyseenalaistettiin 1960-luvun roolikeskustelussa, toisin kuin aikaisemmassa tutkimuksessa on usein esitetty. Vaikka uudistusvaatimusten pääpaino oli naisen asemassa ja naisen roolin muutoksissa, maskuliinisuus ja miehen roolia koskeneet vaatimukset olivat keskeinen osa ajan julkista keskustelua. Turusen tutkimia tasa-arvoliike Yhdistys 9 oli myös miesten asialla: yhdistys ajoi miehille muun muassa isyyslomaa ja oikeutta olla lapsilleen osallistuva isä. Tavoitteena oli yhteiskunta, jossa ihmiset saattoivat olla yksilöitä ilman ahdistavia rooleja.

Keskustelua sukupolirooleista käytiin erityisesti ajan lehdistössä. Turusen tutkimissa *Me Naiset*- ja *Uusi Maailma* -lehdessä asia nousi esiin eri painotuksin. *Me Naiset* kannatti Yhdistys 9:n tavoitteita ja toi esiin miehen perinteiseen

Kuva 3. Roolikeskustelussa miehille vaadittiin oikeutta olla osallistuva isä, joka sai näyttää myös tunteensa avoimesti. Kuva: Mies ja nainen koiran ja lastenvaunujen kanssa ulkona, Raija Lehtinen, 1975, Helsingin kaupunginmuseo.

rooliin sisältyviä ongelmia. Tämä ei ollut kotimaisille naistenlehdille tavatonta ja kymmenisen vuotta myöhemmin *Anna*-lehti kyselikin vuonna 1978 ilmentyneessä artikkelissaan, “oletko muuttunut, suomalainen mies”. Lehti esitti, että miehellä saattoi olla “inhimillisiä heikkouksia, seksuaalisia pelkoja, ehkä mahahaavakin, ja hän on myös valmis tunnustamaan sen”. Samalla lehti pohti, oliko perhe tulossa miehelle tärkeämmäksi kuin “menestyminen uralla, autot ja pokeri-illat”.³³ Kuten Turusen artikkelista käy ilmi, ahdas miehen malli nähtiin ongelmallisena: mies ei saanut näyttää tunteitaan tai olla heikko. Sen seurauksena miehet sairastivat naisia enemmän ja myös kuolivat nuorempina.

Vastustus oli kuitenkin kovaa. Turusen artikkelissa vastapoolin roolien uudistamisvaatimukseen muodostivat *Uusi Maailma* -lehden päätoimittaja Jussi Talvi sekä osa lehden toimittajista. He kannattivat perinteisiä sukupuolirooleja, jossa ihannemies menestyi työelämässä, toi leivän pöytään ja oli perheen pää. Roolikeskusteluun osallistuneet naiset leimattiin epäonnistuneiksi äideiksi ja naisiksi, jotka olivat hylänneet hoivaajan roolinsa tavoitellessaan tasa-arvoisempaa asemaa yhteiskunnassa ja perhe-elämässä. Ratkaisuksi mieskysymykseen Talvi tarjosi mahdollisuutta hankkia rakastajatar, joka piti huolta “elintasarobotiksi” muuttuneen miehen tarpeista, siinä

missä väsynyt vaimo ei tähän kyennyt. *Uudessa Maailmassa* voitiin kuitenkin esittää myös päätoimittajan linjasta eriäviä mielipiteitä, kuten Turunen osoittaa artikkelissaan.

Teemanumeron toinen vertaisarvioitu artikkeli, Tiina Männistö-Funkin tutkimus ”Sukupuoleen paikantuva tieto liikenneaktiivisissa. Anneli Alanen, Enemmistö ry ja suomalainen liikennepoliitiikka 1960–1990-luvuilla” nostaa esiin usein miehiseksi mielletyn aiheen, liikenteen, ja tarkastelee sitä uudenlaisesta sukupuolinäkökulmasta. Sukupuolella oli, ja on edelleen, keskeinen rooli liikennepoliittisessa päätöksenteossa. Esimerkiksi *Anna*-lehti nosti vuonna 1974 esiin, kuinka liikenneneuvostossa ja -komiteoissa, eduskunnan liikennevaliokunnassa ja puolueissa liikenneasioista päättivät miltei poikkeuksetta miehet. Naiset olivat ”liikenne-asioissa kuin liftareita tien varressa, jotka otetaan mukaan, jos otetaan.” Lehti totesi, kuinka toimikunnassa saattoi istua yksittäinen naisjäsen ”otettuna ikään kuin näyttöeksi ja siksi, että nyt nainenkin olisi mukana. Saadaanhan sanoa, että naisiakin on kulttu”.³⁴ Liikkuminen on mitä suurimmassa määrin tasa-arvokysymys, sillä liikennesuunnittelu luo ja ylläpitää sukupuolten välisiä eroja ja yhteiskun-

Kuva 4. Liikkumisen tavat ovat jakautuneet sukupuolen, iän ja varallisuuden mukaan. Tyypillisiä joukkoliikenteen käyttäjiä ovat naiset, nuoret ja lapset, siinä missä miehet ajavat yksityisautoilla. Kuva: Liikennettä Sörnäisten rantatiellä, Simo Rista, 1969–1972, Helsingin kaupunginmuseo.

nallista eriarvoisuutta. Kuten Männistö-Funk osoittaa, päätökset näkyvät katukuvassa ja ihmisten arkipäivässä: miehet liikkuvat henkilöautoilla, siinä missä naiset, nuoret ja lapset kävelevät, pyöräilevät ja käyttävät enemmän julkista liikennettä. Tämä koskee myös nykypäivää, vaikka Männistö-Funkin artikkelissa liikutaankin 1960–1990-luvuilla.

Liikennepolitiikka on synnyttänyt myös Suomeen erilaisia aktivismin muotoja. Suomessa jalankulkijoiden, pyöräilijöiden ja joukkoliikenteen käyt-

Kuva 5. Autot valtasivat alaa suomalaisissa kaupungeissa 1960- ja 1970-luvulla. Liikennettä suunniteltiin pitkälti yksityisautoilun ehdoilla. Kuva: Aamuruuhkaa Suvilahden kaarteessa, Eeva Rista, 1971, Helsingin kaupunginmuseo.

Kuva 6. Liikennepoliittinen yhdistys Enemmistö ry järjesti mielenosoituksia yksityisautoilua vastaan. Yhdistys ajoi jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden asiaa. Kuva: Liikennepoliittinen yhdistys Enemmistö ry:n mielenosoitus Mikonkadulla, Simo Rista, 1968, Helsingin kaupunginmuseo.

täjien asiaa on ajanut yhden asian liikkeisiin kuulunut Enemmistö ry, joka perustettiin vuonna 1968. Yhdistys toimii yhä edelleen, mutta aktiivisimmillaan se oli perustamisestaan 1960-luvun lopulta 1970-luvun puoliväliin asti. Männistö-Funk katsoo liikenneaktivismia myös Enemmistö ry:n ulkopuolelta. Artikkelin päähenkilöksi nousee tamperelaisaktivisti Anneli Alanen, joka kampanjoi hidaste- ja kävelykatujen, autojen nopeusrajoitusten ja kevyen liikenteen puolesta. Männistö-Funk nostaa näkyviin sekä liikenneaktiivisuuden miestapaisuuden että Alasen vahvan toimijuuden. Tähän liittyy sukupuolen huomioiva katse.

Männistö-Funkin artikkeli tuo esiin, kuinka aktivismin yksi tehtävä on haastaa ja kyseenalaistaa vallalla olevia näennäisen neutraaleja tai universaaleilta tuntuvia määritelmiä ja tehdä näkyviksi yhteiskunnan erilaisia hierarkioita. Aktivismissä yksi keskeinen tapa toimia on tuottaa aiheesta omaa tietoa. Alanen keräsi ja levitti tietoa ja oli aktiivisesti yhteydessä päättäjiin. Sukupuoli oli keskeinen hänen toimintaansa vaikuttanut näkökulma: seitsemän lapsen äitinä hän otti kantaa turvallisemman asuinympäristön puolesta, jota lisääntynyt autoilu uhkasi. Samalla Alanen toi toistuvasti esiin, kuinka

vallitseva liikennekulttuuri syrji jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden enemmistöä, joka todellisuudessa vietti kadulla enemmän aikaa kuin autoilijat. Tähän toimintaan kytkeytyivät läheisesti myös ympäristökysymykset. Voi sanoa, että Alasen toiminnassa yhdistyvät *Lähihistorian* käsillä olevan numeron pääteemoista sekä sukupuoli että yhteiskunnallinen vaikuttaminen.

Feminismiä, rauhaa ja rakkautta – Teemanumeron näkökulma-artikkelit

Vertaisarvioitujen artikkeleiden ohella *Lähihistorian* teemanumero sisältää kolme lyhyempää tekstiä teemanumeron toimittajilta. Anna Niirasen haastattelussa ”Historialle omistettu elämä” kirjailija Kaari Utrio kertoo suhteestaan historiaan, historiantutkimukseen ja tiedon popularisointiin sekä pohtii naisen asemassa tapahtuneita muutoksia. Utriolla on vuosikymmenten ajan ollut aitiopaikka suomalaiseseen tasa-arvokeskusteluun ja samalla ainutlaatuinen näköala naisen aseman historialliseen kehitykseen. Kiinnostavasti Utrio ei kuitenkaan ole määritellyt itseään feministiksi vaan naisasianaiseksi. Häntä voi luonnehtia naishistorian popularisoinnin pioneeriksi, jonka laajaa tuotantoa on leimannut vahva sukupuoli- ja perhehistoriallinen ote. Utrio on yhdistänyt sekä kaunokirjallisessa että tietokirjatuotannossaan tiedon, kaupallisuuden ja viihteen lukijoita kiinnostavaksi kokonaisuudeksi. Laajan lukijakunnan ja kaupallisen menestyksen ohella yhdistelmä on herättänyt myös kritiikkiä. Erityisesti Utrion tietokirja *Eevan tyttäret. Eurooppalaisen naisen, lapsen ja perheen historia* (1984) nostatti ilmestyessään keskustelua paitsi tiedon popularisoinnista myös naisten asemaa koskevista tulkinnoistaan. Tähän keskusteluun palataan *Lähihistoria*-lehden haastattelussa.

Kaari Utrion kirjallista tuotantoa ei voi laskea lähihistorialliseksi – hänen romaaninsa ovat sijoittuneet pääosin keskiajalle ja Suomen autonomian vuosiin 1800-luvulle – mutta omassa elämässään kirjailija on ollut yhteiskunnallisesti aktiivinen ja ottanut kantaa moniin päivänpolttaviin kysymyksiin. Utrio on sukupuolten tasa-arvon ohella pyrkinyt ajamaan parannuksia muun muassa kirjailijoiden asemaan ja toimeentuloon. Hän on toiminut myös kotipaikkakuntansa Someron kunnallispolitiikassa ja osallistunut näkyvästi Tarja Halosen presidenttikampanjaan 2000-luvun alkupuolella.³⁵ Anneli Alasen tavoin Utrio edustaa siis yhteiskunnallisesti aktiivista ihmistä, vaikka Suomen suosituimpiin kuuluvana kirjailijana hänellä on tietysti ollut poik-

keuksellinen asema julkisuudessa sekä laaja yleisö, joka on saanut seurata Utrion kannanottoja lehtien sivuilta ja televisiohaastatteluista.

Teemanumeron näkökulmatekstit esittelevät olemassa olevia tutkimushankkeita tai niiden aiheita. Heidi Kurvinen, Liisa Lalu ja Katja Lautamatti käyvät keskenään dialogia siitä, minkälaiset näkökulmat ovat johtaneet suunnitteilla olevan *Feminismi, perheeni: Yksilökokemuksista äänten mosaiikiksi* -hankkeen kantavien näkökulmien muodostumiseen. 1970- ja 1980-luvun kotimaista feminismiä perheiden näkökulmasta lähestyvä hanke tulee rikastamaan aiempaa tutkimusta tarkastelemalla, miten lapset ja feministiaktivistien puoliset kokivat uuden naisliikkeen ja sen ihanteet. Lisäksi feministiäitien kokemukset yksityisen ja julkisen kietoutumista kiinnostavat tämän tiedettä ja taidetta yhdistävän hankkeen työryhmää. Siten yhteiskunnallinen vaikuttaminen nähdään laveampana, myös arjen tasolla tapahtuvana toimintana.

Hannah Kaarina Yokenin tekstissä suomalaista 1980-luvun rauhanliikettä lähestytään sukupuolihistoriallisesta näkökulmasta ja pohditaan, mitä uusia tarinoita ja toimijoita historiallisen narratiivin keskiöön nousee, kun sukupuoli asetetaan analyttisen kehikon keskiöön. Näkökulmatekstin ytimessä ovat 1980-luvun alkuvuosien rauhanmarssit ja etenkin niiden taustalla vaikuttaneet rauhanjärjestöt sekä järjestöjen arkistoimat aineistot.

Teemanumeron kansikuva – Kuvitteellinen kaupunkimaisema

Lähihistoria-lehden teemanumeron kansikuvana tarjoamme ainutlaatuisen työn yli viidenkymmenen vuoden takaa. Lehden kansikuva on aiemmin julkaistun kollaasitekniikalla tehty teos, joka yhdistelee lehdistä leikattua kuvamateriaalia, peitevärejä ja tusseja. Sen on tehnyt 1940-luvulla syntynyt Helena Heikkinen, joka nuoruudessaan harrasti kuvataiteita, mutta päätyi lopulta kokonaan toiselle alalle. Heikkinen aloitti opinnot Helsingin yliopistossa vuonna 1969 – vuosi Vanhan ylioppilastalon valtauksen jälkeen ja kiivaimmin sukupuoliroolikeskustelun jälkimainingeissa. Hänen nuoruutensa ja osa aikuisuutta osuivat siis teemanumerossa käsiteltyyn ajanjaksoon.

Työssä ei ole vuosilukua, mutta muistitiedon ja kollaasissa käytetyn materiaalin perusteella sen voi ajoittaa 1960-luvun lopulle. Työssä on kuvaelementtejä ainakin vuosien 1968 ja 1969 *Anna*-lehtien artikkeleista – viimeisin käytetty lehtikuva on toukokuun 1969 numerosta.³⁶ Kokonaisuudessa voi nähdä *Lähihistoria*-lehden teemanumeron kahdessa vertaisarvioidussa artikkelissa

Kuva 7. Lähihistoria-lehden teemanumeron kansikuvakollaasi on tehty todennäköisesti alkukesästä 1969. Kuva: Anna Niiranen (yksityiskohta).

ja numeron muissakin teksteissä käsiteltäviä aiheita. Vasemmalle etualalle on sommiteltu nelihenkinen perhe, mukaan lukien isä, joka on kyykistynyt kahden lapsensa tasolle. Työn keskellä ja oikealla puolella on jalankulkijoita sekä linja-auto, jonka edustaa ajan joukkoliikennettä. Sukupuoli nousee tässäkin esiin mies- ja naishahmojen kautta.

Taustalla kohoaa kuvitteellinen kaupunkinäkö, joka hehkuu 1960- ja 1970-luvulle tyypillisissä ruskean, vihreän ja turkoosin sävyissä. Vaikka työn

kaupunkikuva on mielikuvituksen tuotetta ja kirjaimellisesti kollaasimainen yhdistelmä eri elementtejä, se kuvastaa hyvin suomalaiskaupungeissa 1960- ja 1970-luvulla käynnissä ollutta muutosta. Vanhaa puutalovaltaista rakennuskantaa purettiin urakalla, taajamiin nousivat uudet keskukset ja lähiörakentaminen loi kokonaisia, arkkitehtuuriltaan yhtenäisiä uusia asuinalueita.

Kuva 8. Kollaasin etualan ihmisryhmä on leikattu huhtikuun 1969 Anna-lehden artikke-
listä, jossa käsiteltiin suomalaisen Tihulan perheen elämää Kairossa. Kuva: Anna-lehden
kuvitusta, 19/1969.

Näistä yksi tunnetuimmista on Espoossa sijaitseva puutarhakaupunginosa Tapiola, johon kollaasikin viittaa suoraan. Muutoksen seurauksena tämän päivän suomalaisessa kaupunkikuvassa yhdistyvät vanhempi arkkitehtuuri ja aikakaudelle tyypilliset elementtitalot. Kaupungit myös autoistuivat, samalla kun jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden asemaa heikennettiin.

Kiitämme lopuksi lämpimästi sekä artikkeleiden kirjoittajia että vertaisarvioijia hyvästä yhteistyöstä. Parhaillaan käynnissä oleva Kansanvalistus-seuran #Vertaisarvioin-kampanja (2024–2025) tuo esiin vertaisarvioinnin merkitystä ja tekee näkyväksi tärkeiden, mutta usein näkymättömiksi jäävien tieteen laadunvarmistajien työtä. Siksi on syytä korostaa, että myös tämän teemanumeron artikkelit kävivät läpi vertaisarviointiprosessin. Kiitämme myös Helena Heikkistä mahdollisuudesta käyttää hänen nuoruudentyötään teemanumeron kansikuvana. Oli sattumaa, että 1960-luvulla tehty kollaasi ja lehden sisältö osuivat näin hyvin yhteen.

*Dosentti **Heidi Kurvinen** työskentelee varttuneena tutkijana Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineessa. FT **Anna Niiranen** työskentelee tutkijatohtorina Jyväskylän yliopiston musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitoksella. Dr. **Hannah Kaarina Yoken** työskentelee Suomen Akatemian tutkijatohtorina Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Yoken on *Lähihistoria*-lehden toimituskunnan jäsen.*

Viitteet

- 1 Maija Hollmen-Bärlund, "Moraali, mitä se on Jutta kysyy: Jutta Zilliacus ärsyttää ja ihastuttaa", *Jaana* 15/1975, 20–21.
- 2 Korppi-Tommola 2007.
- 3 Esim. Sulkunen 1997.
- 4 Esim. Stenius 2003; Saukkonen 2012, 33–34; Karimäki 2022.
- 5 Nyman 2022.
- 6 Ingström 2007; Kurvinen 2024b.
- 7 Esim. Yoken 2020; Saksholm 2020, 67–105; Kurvinen ja Pálmadóttir 2024.
- 8 Esim. Luttrell 2023, 5–10.
- 9 Fraser 1990.
- 10 Esim. Talvitie 2013; Niemi 2014; Turunen 2018.
- 11 Ingström 2007, 75–78; Pihlström 1994, 40–41.
- 12 Esim. Kurvinen 2023; Kurvinen 2024b.
- 13 Esim. Julkunen 2010.

- 14 Palmunen 1992; Vares 2009; Lähteenmäki 2000; Kurvinen ja Turunen 2023.
- 15 Esimerkkinä 2000-luvulla tehdystä tutkimuksesta ks. esim. Kuusipalo 2011; Moring, Mustakallio ja Halonen 2006; Olavinen 2024.
- 16 Esim. Berthezène ja Gottlieb 2017. Teema on keskiössä myös *Women's History Review* -lehden (2/2019) teemanumerossa "Considering conservative women in the gendering of modern British politics".
- 17 Markkola, Östman ja Lamberg (toim.) 2014; Kurvinen ja Matilainen 2021.
- 18 Crane 2023.
- 19 Jansen ja Roesch 2022.
- 20 Heikkinen 2024.
- 21 Aalto ja Ylimaunu 2024; Jouhki, Lalu ja Soimetsä 2024; Kurvinen 2024a.
- 22 Taylor ja Whittier 1999, 5–7; Kuumba 2001, 3.
- 23 Taylor 1999, 9.
- 24 Bhattacharjya, Birchall, Caro, Kelleher ja Sahasranaman 2013.
- 25 Taylor 1999, 9–10.
- 26 Helminen 2019.
- 27 Puuronen ja Saari 2017.
- 28 Esim. Kurvinen 2015; Kurvinen 2024b. Naistenlehtien merkitystä yhteiskunnallisen keskustelun paikkana tutkitaan parhaillaan dosentti Arja Turusen johtamassa hankkeessa *Naisten asialla: Yhteiskunnan muutos ja feminismi suomalaisissa naistenlehdissä 1960–1970-luvuilla*. Teemanumerotoimittajat Anna Niiranen ja Heidi Kurvinen työskentelevät hankkeen tutkijoina.
- 29 Esim. Nuutila 2024.
- 30 Keskustelusta esim. NYTKIS 2024; Naisten Linja 2024; Vihreät naiset 2024.
- 31 Ks. Kaari Utrion haastattelu tässä lehdessä: Anna Niiranen, "Historialle omistettu elämä. Haastattelussa kirjailija Kaari Utrio", 130–144. Ks. myös Maria Pettersson. "Kaari Utrio: Tasa-arvon takaisku menee ohi", *Helsingin Sanomat*, 26. marraskuuta 2024.
- 32 Esim. Lukkarinen 2021; Lukkarinen ja Kurvinen 2022.
- 33 Mikki Moisio, "Oletko muuttunut, suomalainen mies", *Anna* 5/1978, 32–35.
- 34 Hertta Myllymäki, "Onko näiden lasten turvallisuus liikenteessä vain miesten asia?", *Anna* 12/1974, 68–69.
- 35 Haavikko 2021.
- 36 Kollaasiin on leikattu osia mm. artikkeleista Irja Sievinen, "Kotimme on Kairossa", *Anna* 19/1969, 51; Maija-Liisa Mattson, "Milanossa Kari Lepistö Barattan oppipoikana", *Anna* 42/1968, 15; Maija-Liisa Mattson, "Heikintorilla Tapiolassa on aina kesä", *Anna* 46/1968, 30.

Lähteet

Aikakauslehdet

- Hollmen-Bärlund, Maija. "Moraali, mitä se on Jutta kysyy: Jutta Zilliacus ärsyttää ja ihasuttua." *Jaana* 15/1975.
- Mattson, Maija-Liisa. "Milanossa Kari Lepistö Barattan oppipoikana." *Anna* 42/1968.
- Mattson, Maija-Liisa. "Heikintorilla Tapiolassa on aina kesä." *Anna* 46/1968.
- Moisio, Mikki. "Oletko muuttunut, suomalainen mies." *Anna* 5/1978.
- Myllymäki, Hertta. "Onko näiden lasten turvallisuus liikenteessä vain miesten asia?" *Anna* 12/1974.
- Sievinen, Irja. "Kotimme on Kairossa." *Anna* 19/1969.

Verkkolähteet

- Helminen, Hippu. "Näkymättömästä näkyväksi. Ei-binääristen ihmisten yhteiskunnallisesta olemassaolosta." *Sosiologi* 1 (2019). <https://www.sosiologi.fi/?p=1369>
- Nuutila, Sakari. "Railo repesi nuorten naisten ja miesten arvomaailmojen välille – tutkija näkee taustalla huolestuttavan kehityksen." *Yle uutiset*, 7.2.2024, <https://yle.fi/a/74-20073201>
- Tiedote: Leikkaus kohdistuu suurimpaan avustukseen kustannusten rajusti kasvaessa. *Naisten Linja*, 3.12.2024, <https://naistenlinja.fi/steaan-avustusehdotus-vuodelle-2025/>
- Tiedote: Hallituksen leikkaukset Tilastokeskukseen uhkaavat heikentää Suomen tasa-arvotilastointia. *NYTKIS – naisjärjestöt yhteistyössä*, 24.9.2024, <https://nytkis.org/ajankohtaista/tiedotteet/hallituksen-leikkaukset-tilastokeskukseen-uhkaavat-heikentaa-suomen-tasa-arvotilastointia/>
- Vihreät naiset: Hallituksen leikkauslista on tasa-arvon kannalta kylmävävä. *Vihreät naiset -blogi*, 22.4.2024, <https://www.vihreatnaiset.fi/blog/2024/04/22/vihreat-naiset-hallituksen-leikkauslista-on-tasa-arvon-kannalta-kylmaava/>

Tutkimuskirjallisuus

- Aalto, Sirpa, ja Timo Ylimaunu. "Muistamisen kulttuurin sukupuolittuneisuudesta. Näkökulma Suomen historiaan." *Lähihistoria* 3, no. 1 (2024): 197–205. DOI: 10.61559/lh.138513
- Berthezène, Clarisse, ja Julie V. Gottlieb. *Rethinking Right-Wing Women: Gender, Women and the Conservative Party, 1880 to the present*. Manchester: Manchester University Press, 2017.
- Bhattacharjya, Manjima, Jenny Birchall, Pamela Caro, David Kelleher ja Vinita Sahasranaman. "Why gender matters in activism: Feminism and social justice movements." *Gender & Development* 21, no. 2 (2013): 277–293. DOI: 10.1080/13552074.2013.802150

- Crane, Jennifer. "Agents of Change? Families, Welfare and Democracy in Mid-to-Late Twentieth-Century Europe." *Contemporary European History* 32, no. 2 (2023): 173–185. DOI: 10.1017/S0960777323000152
- Fraser, Nancy. "Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy." *Social Text* 25/26 (1990): 56–80. DOI: 10.2307/466240.
- Haavikko, Anna-Liisa. *Kaari. Kirjailija Kaari Utrion elämä*. Helsinki: Siltala, 2021.
- Heikkinen, Seppo. "Naisten ja miesten lajit? Keskustelu urheilulajien sukupuolittuneisuudesta suomalaisessa lehdistössä olympiavuosina 1952–1988." *Lähihistoria* 3, no. 2 (2024): 62–87. <https://doi.org/10.61559/lh.141509>
- Ingström, Pia. *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Helsinki: Schildt, 2007.
- Jansen, Axel, ja Claudia Roesch. "Special Section: Biomedicine in Contemporary History." *Journal of Contemporary History* 57, no. 2 (2022): 843–974.
- Jouhki, Essi, Liisa Lalu ja Ville Soimetsä. "Meno on kuin Teiniliitossa! Valtakamppailut, sukupuoliroolit ja Suomen Teiniliiton historiakuva." *Lähihistoria* 3, no. 1 (2024): 54–82. DOI: 10.61559/lh.138335
- Karimäri, Jenni. "From Protest to Pragmatism: Stabilisation of the Green League into Finnish Political Culture and Party System during the 1990s." *Contemporary European History* 31, no. 3 (2022): 456–468. DOI: 10.1017/S0960777321000382
- Korppi-Tommola, Aura. "Zilliacus, Jutta." *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 20.12.2024). <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kg-008675>
- Kurvinen, Heidi, ja Arja Turunen. "Radical sex role ideology and the Finnish gender role movement in the late 1960s." *Women's History Review* 31, no. 2 (2023): 62–81. DOI: 10.1080/09612025.2022.2092270
- Kurvinen, Heidi, ja Valgerður Pálmadóttir. "The 1975 Icelandic 'Women's Day off' in Nordic Print Media." *Scandinavian Journal of History* 49, no. 5 (2024): 650–71. DOI: 10.1080/03468755.2024.2374276
- Kurvinen, Heidi, ja Riitta Matilainen. "Nais- ja sukupuolihistoria kotimaisten yliopistojen opetuksessa 1980-luvulta nykypäivään." *Historiallinen Aikakauskirja* 119, no. 1 (2021): 77–91. DOI: 10.54331/haik.140780
- Kurvinen, Heidi. "Näkökohtia naishistoriaan ja historian käyttöön toisen aallon feminismissä." *Lähihistoria* 3, no. 1 (2024a): 206–222. DOI: 10.61559/lh.141825
- Kurvinen, Heidi. *Feminism in Finnish Print Media, 1968–1985*. Palgrave Macmillan, 2024b.
- Kuumba, M. Bahati. *Gender and Social Movements*. Boston and Cumnor Hill: Rowman & Littlefield and Altamira, 2001.
- Kuusipalo, Jaana. *Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa*. Tampere: Tampereen yliopisto, 2011.
- Lukkarinen, Jean. "Sukupuolivähemmistöjen historian opetus yliopistoissa. Opiskelija- ja vähemmistönäkökulma." *Historiallinen Aikakauskirja* 119, no. 1 (2021): 98–101.
- Lukkarinen, Jean, ja Heidi Kurvinen. "Katkonaisista kertomuksista tuleviin queer-historioihin. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen näkyvyys muistiorganisaatioissa." *Niin & näin* 3 (2022): 97–104.
- Luttrell, Regina. "Historical Roots and Modern Movements. A Framework for Activism." Teoksessa *Strategic Social Media as Activism: Repression, Resistance, Rebellion, Reform*, toimittaneet Adrienne Wallace ja Regina Luttrell, 5–39. New York: Routledge, 2023.

- Lähteenmäki, Maria. *Vuosisadan naisliike. Naiset ja Sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Helsinki: Sosialidemokraattiset Naiset, 2000.
- Moring, Anna, Sinikka Mustakallio ja Tarja Halonen. *Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa*. Helsinki: Otava, 2006.
- Niemi, Mari K. "Naisten työläs taival puolueiden johtajiksi. Naisten puoluejohtajuuden mahdollistuminen Sosiaalidemokraateissa, Keskustassa ja Kokoomuksessa 1987–2000." *Historiallinen aikakauskirja* 112, no. 1 (2014): 46–60.
- Nyman, Nina. "#metoo som transnordisk rörelse: Feministisk kunskapsproduktion." Teoksessa *Maktordningar och motstånd: Forskarperspektiv på #metoo i Sverige*, toimittaneet Hillevi Ganetz, Karin Hansson ja Malin Sveningsson, 177–200. Nordic Academic Press, 2022.
- Olavinen, Iris. "Palkansaaajajärjestöjen naispuheenjohtajien aktivismi vuosina 1988–1992." *Työväentutkimus Vuosikirja* 37 (2024): 76–81. <https://doi.org/10.37456/tvt.142516>
- Palmunen, Kerttu. *Aitan polulta yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi. Keskustalaisen naisliikkeen toiminta 1906–1985*. Helsinki: Suomen keskustanaiset, 1992.
- Pihlström, Ann-Mari. "Feminismin voittokulku Unionissa." Teoksessa *Viattomat, vallattomat ja rohkeat*, toimittanut Kari Mattila ja Johanna Suorsa, 36–43. Helsinki: Naisten Kulttuuriyhdistys ry, 1994.
- Puuronen, Vesa, ja Kari Saari. *Nuorten yhteiskunnallinen osallistuminen ja oikeistopopulismi*. Nuorisotutkimuksen seura, 2017.
- Saksholm, Juho. *Reform, Revolution, Riot? Transnational Nordic Sixties in the Radical Press, c. 1958–1968*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2020.
- Saukkonen, Pasi. "Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen kulttuuri." Teoksessa *Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia*, toimittanut Kari Paakkunainen, 27–52. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2012.
- Stenius, Henrik. "Kansalainen." Teoksessa *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*, toimittaneet Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen ja Henrik Stenius, 309–362. Tampere: Vastapaino, 2003.
- Sulkunen, Irma. "Naisten äänioikeus meillä ja muualla." Teoksessa *Yksi kamari–kaksi sukupuolta. Suomen eduskunnan ensimmäiset naiset*, toimittaneet Pirjo Markkola ja Alexandra Ramsay, 11–25. Helsinki: Eduskunnan kirjasto, 1997.
- Talvitie, Eveliina. *Keitäs tyttö kahvia. Naisia politiikan portailla*. Helsinki: WSOY, 2013.
- Taylor, Verta, ja Nancy Whittier. "Guest Editors' Introduction. Special Issue on Gender and Social Movements: Part 2." *Gender & Society* 13, no 1 (1999): 5–7.
- Taylor, Verta. "Gender and Social Movements. Gender Processes in Women's Self-Help Movements." *Gender & Society* 13, no. 1 (1999): 8–33.
- Turunen, Arja. "Kapinaa ja ahtaita raameja. Suomalaisten feministien muistoja 1970- ja 1980-lukujen yhteiskunnallisesta toimintakulttuurista." *Sukupuolentutkimus* 31, no. 3 (2018): 37–50.
- Vares, Vesa. *Kokoomusnaisten matka kodista kabinettiin. Kokoomuksen Naisten Liiton ja Suomalaisen Puolueen Naisjärjestöjen Liiton historia 1906–1983*. Helsinki: Kokoomuksen naisten liitto, 2009.
- Yoken, Hannah. *Nordic transnational feminist activism: The new women's movements in Finland, Sweden and Denmark, 1960s–1990s*. Julkaisematon väitöskirja. University of Glasgow, 2020.